

قلم اندازه‌های سفر ژاپون

ژاپون‌شناسی و ایران‌شناسی

۷

شنبه ۲۱ اسفند

مقداری یادداشت نویسی را به علت آمدن زهم و فرزندم و خواهرم و بچه‌هاش موقوف کرده بودم، که گفته‌اند «دیگر آسودگی میند خیال!» ولی زندگی من شکفتگی یافت و رنگی دیگر گرفت. دیدن بازارها و مغازه‌ها و مغازه‌های بزرگ و اسباب بازی فروشیها جای رفتن به کتابخانه‌ها و دانشگاهها را گرفت. شاید بدتر هم نباشد...

با وجود این امروز عصر در «انجمن مطالعات خاور میانه در ژاپن» سخنرانی کردم. مطلبی بود در باب وضع کنونی ایران‌شناسی در ایران. گفتند به فارسی حرف بزن که گوشان به زبان فارسی آشنا شود. مع‌هذا خانم اکادا زحمت کشید و عبارت به عبارت، خلاصه‌ای از مطالب ایراد شده مرا به ژاپنی ترجمه کرد. ژاپنی از هر چیزی که حاوی اطلاعات تازه باشد خوشش می‌آید. دیدم که میان جمع چند نفری قلم به دست بعضی مطالب را یادداشت می‌کنند. * این انجمن مؤسسه‌ای است که در سال ۱۹۵۴ تشکیل شده. نامش به زبان ژاپنی نیهون-اورینت گاککای (Nihon Orient Gakkai) و به زبان انگلیسی Society of Near Eastern Studies in Japan است.

رئیس مؤسسه پرنس تاکاهیتو میکازا (T. Mikasa) است. این شاهزاده برادر امپراطور کنونی است. اما گوئی شاهزاده نیست، از بس که بی‌افاده و بی‌تکبر و مردم‌دار و عالم است. چون عالم است و از ادب افاده علمی. در دانشگاهها درس می‌گوید. ولی چون افراد خاندان سلطنتی نمی‌توانند در دستگاههای دولتی صاحب شغل و مقام باشند و حقوق دریافت کنند کرسی تدریس در دانشگاههای ملی است. تخصصش تاریخ قدیم ملل شرقی مخصوصاً ایران و هند و کلد و آشور است. صاحب تألیفات و نوشته‌های متعدد است. کتبش مشهور است و مورد استناد و میان دانشمندان عزیز و معتمدین.

*- برای مثال بنویسم A. Matsumoto. دانشجوی هوشمندی که در آنجا حاضر بود پس از قریب یک ماه نامه‌ای به من نوشت (به طهران) و سؤال کرده بود که تو گفتی کنگره‌ای برای شیخ طوسی در مشهد منعقد شده بوده است. آیا مجموعه خطابه‌های خوانده شده در آن مجمع علمی چاپ شده یا نه؟ زیرا دلم می‌خواهد که اطلاعاتی در باره این قبیله و عالم شیعی مذهب به دست بیاورم...

۱- Nihon و Nippon یعنی ژاپون در زبان بومی.

«شازده» را سیزده سال قبل ازین در توکیو دیده بودم. آن وقت برای گشایش نخستین نمایشگاه بین‌المللی کتاب در توکیو به محل نمایشگاه آمد و از غرفه کتاب ایران بازدید کرد. چون به سادگی آمد و ایستاد و با کتابهای ایرانی ور رفت خیلی خوش آمده بود. مخصوصاً از اینکه آزاده واربا دو سه تن از ایرانیانی که آنجا حاضر بودیم عکس انداخت. درین سفر سعادتی بود که يك بار دیگر او را دیدم. قضیه ازین قرار است که امیکو اکادا به شازده درس فارسی می‌دهد و بدین منظور هفته‌ای دوسه بار به منزل شازده می‌رود. اکادا پس از اینکه من به توکیو رسیده بودم به شازده گفته بود که فلانی آمده است... و شاید با مقداری آب و تاب بی‌جا.

دو سه روز بعد که اکادا را دیدم گفت شازده با همه گرفتاریهایی که دارد و با وجود اینکه عازم سفری زمستانی به ساپورو برای گذراندن ایام تعطیل و بازی روی برف است وقت معین کرده تا به دیدن او برویم. و فلان ساعت منتظر ماست.

روزموعود با ذوق و شوق وافر به اتفاق خانم اکادا که معلم فارسی شازده است خود را به قسمتی از باغ‌شاهی که مسکن شازده است رساندیم. باغی است بزرگ و دلگشا. از نمونه‌های خوب باغهای ژاپنی. باغهای ژاپنی در همه دنیا معروف است و بسیار معروفتر از باغهای ایرانی. شاید بهمین علت است که شهرداری تهران هم در یکی از پارکهای شهر تهران باغ ژاپنی ایجاد کرده است. باغ ایرانی را گذارده اند و دل به نام باغ ژاپنی خوش کرده اند. یاللمجب خیال می‌کنند باغ ژاپنی به این سهل و سادگی ایجاد شدنی است. غافل از اینکه این نوع آثار قابل تقلید نیست. چه محتاج است به دوام و رمایه؛ یکی سنت و پیوند محلی و دیگر آب و هوای مناسب. کجا می‌توان باغ ژاپنی در تهران ساخت، مگر بصورتی مینیاتور شده و مضحک. باغ ژاپنی در حقیقت جنگلی است که شایستگی آراستگی و پیراستگی دارد. آب و هوای مرطوب، انواع درختان آرایشی، ماهیهای عجیب و غریب همه از موادی است که با آنها باغ ژاپنی را می‌توان ساخت... از نمونه‌های خوب باغهای ژاپنی، آن چند باغ معروف در توکیو و کیوتو است که بصورت پارک درآمدی است و برای ورود به بعضی از آنها باید مبلغی پول پرداخت.

یادداشت نویسی من هم به ریخت نوشته بعضی از آخوندها درآمده. بدین معنی که ضمن صحبت از يك مطلب به علت تداعی معانی یا فضل فروشی و گفتن هر مطلبی که به ذهن خطور می‌کند به مطالب دیگر می‌پردازم. بنا بر این باید سر مطلب مربوط به باغ ژاپنی را در زگرفت. ورنه احتمال دارد که دامنه یادداشت دراز شود.

جایی که شازده درین باغ زندگی می‌کند کاخ نیست. خانه‌ای است متوسط الحال. دم در دو پاسبان ایستاده بودند. وقتی ما رسیدیم سؤال کردند چه می‌خواهید؟ اکادا گفت پرس وقت داده اند که این ایرانی حضورشان برسد. فوراً اجازه ورود دادند. محل سکنی بیش از پنجاه شصت متر از در باغ دور نبود. رسیدیم و زنگ زدیم. در باز شد و مرد موقرو پنجاه و چند ساله‌ای بر آستانه درهویدا شد. حتماً رئیس تشریفاتش بود. به ادب ژاپنی و آداب تمام خم شد، یعنی تعظیم کرد. خانم اکادا هم خم شد و جواب گفت. دو نفری دوسه بار خم و راست شدند، این شخص ما را به اولین اطاق داخل سرسرا هدایت کرد.

خانه بی‌تجملی بود (حد اقل این قسمتی که ما دیدیم و باید سایر قسمتهای آن هم

همینطورها باشد). در دیوار نمودار پاکی و راستی و بی‌آلایشی. در اطاقی که ما بدان وارد شدیم يك دست میل عادی بود. بر دیوار اطاق فقط يك تابلوی کوچک منظره نصب بود و لاغیر دودقیقه نگذشت که به در ورودی اطاق «تلنگر» (انگشت) زده شد. شاهزاده بدون حاجب و دربان به اندرون آمد. من به انگلیسی سلام گفتم. خانم اکادا خم شد و در همان حال به ژاپنی زمزمه‌ها کرد. شاهزاده هم به همان مقدار و اندازه که از نود درجه کمتر نبود خم شد و جواب زمزمه‌های خانم و سلام مرا داد. گفت بفرمائید.

شاهزاده عاشق تاریخ و تمدن شرق قدیم است یعنی سرزمینهایی که در غرب ژاپن قرار دارند: چین، هند، ایران و بین‌النهرین. عمرش را بر سر تحقیق درین زمینه گذرانیده و در کشور خود جزء متخصصان طراز اول و شاخص در این رشته است. ناگزیر صحبت مامقصداری درین باب بود. خیلی کنجکاو بود. چند بار جوپای کارهایی شد که خود ما در باره تاریخ پیش از تاریخ خودمان کرده‌ایم و نیز دوران تاریخی قدیم. البته مآخذ و انتشارات قابل استفاده چنان شخصی به زبان فارسی نشر نکرده‌ایم تا بدو معرفی کرده باشم. هر چه به ذهن و مغز فشار آوردم چیزی جز خدمات عزت‌الله نگهبان در مورد حفريات مارلیک به یادم نیامد. کتاب نگهبان را معرفی کردم. خوشبختانه شاهزاده آن را ندیده بود و خبری از آن نداشت. پس عرض کردم که نسخه‌ای از آن را خواستار می‌شوم تا برای مطالعه شما از طهران بفرستند. (*) خوشحال شد و به علامت تشکر بدنش را نیم خیز کرد.

ناگفته نماند که ضمن صحبت ما در زده شد. خدمتکاری وارد شد و سینی چای و شیرینی‌های ریز ژاپنی رنگ و وارنگ آورد. شاهزاده اشاره کرد که چای را پیش ما آورد. چای برداشتم. شاهزاده خود ظرف شیرینی را برداشت و تعارف کرد. شیرینی‌ها به مذاق من مطبوع نیامد. موضوع دیگری که چند دقیقه‌ای صحبت ما را گرم کرد آموختن زبان فارسی بود توسط اکادا به شاهزاده. من گفتم موجب مسرت است که شاهزاده به فرا گرفتن زبان فارسی شروع کرده‌اید. گفت من خودم هم خوشحالم. سه بار به ایران آمده‌ام و تمدن سرزمین شمارادوست دارم. بار آخر موقع جشنها بود. اتفاقاً در آن وقت چون چند ماهی بود که فارسی خواننده بودم و جملاتی چند یاد گرفته بودم کارم آسان شده بود و با خدمه به فارسی صحبت می‌کردم. افسوس می‌خورم که وقت چندان ندارم که زودترین زبان را به يك جایی برسانم تا بتوانم کتابهای شما را بخوانم. مخصوصاً می‌خواهم به رشته‌های واقعی پیوند معنویات میان ایران قدیم و دوران اسلامی واقف شوم. مسلم می‌دانم که بدون فرا گرفتن زبان فارسی رسیدن به

* - اینک که این یادداشتها به چاپ می‌رسد برای اظهار امتنان می‌نویسم که همان روز نامه‌ای به جناب آقای مهرداد پهلبد نوشتم و شرحی از ملاقات با پرنس و اشتیاق پرنس به تمدن ایرانی بازگو کردم. هنوزده روزی نگذشته بود که جواب تلگرافی از ایشان رسید و در آن اشاره شده بود که کتاب برای شاهزاده ارسال شده است. پس از چندی کتاب رسیده بود و پرنس توسط خانم اکادا خوشحالی خود را به من خبر داد. البته نشر فرهنگ و معارف ایرانی میسر نیست مگر اینکه به همین روشها و با علاقه‌ای مستمر به درخواست علاقه‌مندان خارج از ایران اقدام شود.

این مقصود ممکن نیست .

از شاهزاده پرسیدم که فعلاً در باب کدام يك از مباحث مربوط به تمدن ایرانی تحقیق می‌کنید ؟

گفت يك قسمت عمده در زمینه اعتقاد مردم ایران درباره آسمان است. مخصوصاً می‌خواهم دریابم که چه رابطه‌ای میان یزدان و آسمان در ادیان پیش از اسلام ایران وجود داشته‌است. چون بیست دقیقه‌ای بدین مباحث گذشته بود - معلوم بود که باید رفت. خواستم خدا حافظی بکنم . گفت در سفر اخیر مقداری عکس از ایران گرفته‌ام . میل دارم برای آنکه شما را به یاد کشورتان بیندازم آنها را به شما نشان دهم . زنگ زد. همان مردی که خیال می‌کنم پیشکار شاهزاده بود داخل شد ، خیلی ساده و بی‌دغدغه و بدون ناراحتی . شاهزاده چیزی گفت که طبعاً من نفهمیدم . به فاصله کوتاهی آن مرد باز گشت و بسته‌ای را به دست شاهزاده داد . شاهزاده بسته را روی زمین گذاشت . دو زانو زد و آن را گشود . بسته بچه‌بندی‌ای بود . یعنی دو آلبوم عکس بود که در دستمالی ابریشمی بسته شده بود . عکسها رنگی بود همه از تخت جمشید و اصفهان ... موقع خدا حافظی چند کلمه‌ای فارسی میان ما رد و بدل شد . شاهزاده ژاپنی فارسی را از روی کتاب فارسی آموزی میس لمبتون ایرانشناس انگلیسی یاد می‌گیرد . آخرین مطلبی که به شاهزاده گفتم این بود که در دانشگاه تهران برای آموختن فارسی به خارجیها کتابی تهیه شده است . اگر اجازه بدهید آن را برای شما بخواهم . گفت چه کتابی است ! گفتم فارسی برای انگلیسی زبانها تألیف منوچهر ستوده . به فارسی گفت خیلی متشکرم . شاهزاده موقع خدا حافظی ما را تا دم در خانه مسکونی بدرقه کرد . باز دستها را به زانوها چسبانید و ختم شد و ...

از در که بیرون آمدم از خانم اکاا پرسیدم از کی و چگونه شاهزاده به فکر فارسی خواندن افتاد . گفت حدود يك سال قبل روزی زنگ تلفن خانه‌ام صدا کرد . صحبت کننده گفت من می‌کازا هستم . اکادا گفت خیلی تعجب کردم . اول خیال کردم که یکی از دوستانم شوخی می‌کند . ولی فهمیدم خود پرنس است . چون گفتم چه امری است گفت می‌خواهم درس فارسی بخوانم و تحقیق کرده‌ام که شما در توکیو درس فارسی می‌گوئید . آیا می‌توانم خواهش کنم که به من هم درس بدهید ؟ گفتم با کمال میل و افتخار ، نشانی بدهید تا بیایم شاهزاده گفت من خودم اتومبیل می‌فرستم . اولین روز موعود اتومبیل هجلا آمد و مرا به خانه شاهزاده برد . حالا حدود يك سال است که هفته‌ای يك روز به این خدمت می‌پردازم .

سرنخ از دستم در رفت . داشتم از انجمن مطالعات و خاور نزدیک صحبت می‌کردم و در نظرم بود که دو نشریه آن انجمن را معرفی کنم . این انجمن نشریه‌ای دارد به زبان ژاپنی و به نامی که نمی‌دانم چیست . اما صفحه عنوانی هم به زبان انگلیسی دارد که ترجمه عنوان مطول آن « نشریه انجمن تحقیقات (یا مطالعات) خاور نزدیک در ژاپن » است . درین نشریه خلاصه‌ای از مفاد مقالات به زبان انگلیسی نیز انتشار می‌یابد . نشریه سالی چهار شماره انتشار می‌یابد . تاکنون سیزده سال است که مرتب نشر می‌شود . من از سال پنجم آن را دیده‌ام و ورق زده‌ام ، زیرا پس از ایراد سخنرانی يك دوره به من اهدا کردند . اینك دلم

راه داده است که مقالات مربوط به ایران را معرفی کنم شاید کسانی باشند که به دردشان بخورد.

- ماسائو موری : نصرالدین خوجه و قصه‌های او (ج ۵ ش ۱)
 سوسومو ساتو : پادشاهی در ایران قدیم (ج ۵ ش ۲)
 گی کیو ایتو : انتقاد کتاب گائای زردشت اثر هومباخ (ج ۵ ش ۳ و ۴)
 ریچی گیامو : در باره گیاهان مذکور در گلستان سعدی (ج ۶ ش ۱)
 سوسومو ساتو : در باره شش ماه در تقویم قدیم ایران (ج ۶ ش ۱)
 آتسواوجی آشیکاگا : توسعه نظریه خدا در دین زردشت (ج ۵ ش ۳)
 شیرو تومینه : مته (ازدواج مدت دار) در ایران (ج ۶ ش ۳ و ۴)
 گی کیو ایتو : مقدمه تحقیقی در باب مطالعه اندرنامه‌های پهلوی (ج ۷ ش ۱ و ۲)
 آتسواوجی آشیکاگا : انتقاد کتاب خودآموز فارسی میانه اثر اولاف هانس (-۲ ش ۷)
 تسونثو کورویاناگی : درباره شمرای صوفی فارسی (ج ۷ ش ۳ و ۴)
 توشیبه کی اتانی : نمونه‌ای از روابط چین و ایران در آغاز قرن چهاردهم (ج ۸

ش ۳ و ۴)

- کی شیرو ساتو : فعالیت تجار مسلمان در جنوب شرقی آسیا در آغاز قرن یازدهم
 (ج ۸ ش ۳ و ۴)

- گی کیو ایتو : گائیکا (د. باره گاما) (ج ۹ ش ۱)
 تسونثو کورویاناگی : زندگی و آثار نصرالدین طوسی (ج ۹ ش ۲ و ۳)
 ماساتاگا اکازاکی : ایرانشناسی در ایالات متحده امریکا (ج ۹ ش ۴)
 هیکواچی یاجیما : درباره ناخدا رامشت (ج ۱۰ ش ۱ و ۲)
 ایچی ایموتو : جمشید (ج ۱۰ ش ۱ و ۲)
 هیروشی فوکازاوا : انتقاد کتاب مالک و زارع اثر لمیتون (ج ۱۰ ش ۳ و ۴)
 گی کیو ایتو : چگونه می‌توان از انتخاب زاتسپریم در ترجمه گائاکامک گرفت (ج ۱۱

ش ۱ و ۲)

- امیکو اکادا : چهره زن در شاهنامه (ج ۱۱ ش ۱ و ۲)
 شوکو اکازاکی : اقتصادیات طالب آباد یک ده ایرانی (ج ۱۱ ش ۱ و ۲)
 آکیرو هوشینو : مطالعه میترا در یشتها (ج ۱۱ ش ۳ و ۵)
 ایچی ایموتو : گاه شماری در ایران قدیم (ج ۱۱ ش ۳ و ۴)
 تسونثو کورویاناگی : کلیله و دمنه در ادبیات فارسی (ج ۱۲ ش ۱ و ۲)
 اسمانو سوزوکی : دو نمونه از ابزار ایرانی مربوط به اسب در موزه تفری (ج ۱۲

ش ۱ و ۲)

- توشیو کورودا : ترجمه مقاله دکتر سید حسین نصر به عنوان نظریه فضا در نقاشی
 ایرانی (ج ۱۲ ش ۱ و ۲)

- ایچی ایموتو : سگ چهار چشم در ایران قدیم (ج ۱۲ ش ۳ و ۴)
 تسونثو کورویاناگی : در باره خمسة نظامی (ج ۱۲ ش ۳ و ۴)

گی کیو ایتمو : در باره کوششهای سوئین و آخرین سوشیانت (ج ۱۲ ش ۳ و ۴)
 تاکشی کاتسوفوجی : جنگهای هلاکو در ایران (ج ۱۲ ش ۳ و ۴)
 کان کاگایا : استوره امامزاده در ایران (ج ۱۲ ش ۳ و ۴)
 امیکو اکادا : حماسه عشقی ایرانی ویس و رامین (ج ۱۳ ش ۱ و ۲)
 ایچی ایمو تو : بحثی در باره یکی از نکات گاه شماری قدیم ایران (ج ۱۳ ش ۳ و ۴)
 گی کیو ایتمو : در باره تخت جمشید و داریوش (ج ۱۳ ش ۳ و ۴)

نشریه دیگرانجمن به زبان انگلیسی است و سالانه . نخستین مجلد آن در سال ۱۹۶۰
 نشر شده و ششمین که آخری است در سال ۱۹۷۰. درین نشریه مقالات تحقیقی خاص مطالعات
 شرقی که به زبان انگلیسی است درج می شود . نام این نشریه Orient است و در توضیح نام
 مجله گفته اند . «گزارشهای انجمن تحقیقات خاور میانه در ژاپن .»

نوشته هایی که درین نشریه مربوط به ایران است و با ارزش عبارت است از:

گی کیو ، اتیو : یک اصطلاح بندهشنی (جلد اول)
 اگامی ، نامیو : سفالهای نقش دار در ایران ماقبل تاریخ (جلد اول)
 گی کیو ، اتیو : گاشیکا (درباره گائها) ، (جلد سوم)
 میکازا ، تاکاهیتو (پرنس) : مطالعات خاورمیانه در ژاپن (جلد پنجم)
 گی کیو ، اتیو : گاشیکا (درباره گائها) ، (جلد ششم)

سی دیدار

اندیشه - انتقاد - هنر

نوشته

پرویز مرزبان

انتشارات ابن سینا

بها : ۹۰ ریال